

РЕЦЕНЗІЇ

Леся Вашків,

канд. філол. наук, доцент (Тернопіль)

DOI 10.25128/2617-3427 19.51.12

«Я не дійшов до весняного саду...»

(Рецензія на видання: Василь Ярмуш у споминах /
Упорядкування та головна редакція О.С. Смоляка. –
Тернопіль, 2018. – 296 с.)

Він писав сонячним променем на небі про любов і надію, не маючи надії прожити довше. Краса і мужність слова – ось його пригощення для всіх, хліб – печаль, а вино – розлите полум'я надвечір'я. Він вів свій танець, зодягнутий в одержу слова.

Олександр Астаф'єв

Два роки поспіль скарбниця літературного Тернопілля поповнюється особливим жанром – рідкісним і, за усієї суб'єктивності, винятково важливим – спогадами. Гарно були сприйняті громадськістю краю спогади про Ярослава Павуляка (2017), що їх так дбайливо зібрав, професійно упорядкував і до 70-річчя поета-земляка видав доктор мистецтвознавства, професор О.С. Смоляк.

Дебют проекту на наших очах щасливо перетворюється у гарну традицію: адже заходами того-таки Олега Смоляка у 2018 в Тернополі вийшла книжка спогадів і про Василя Ярмуша. Він, уродженець с. Острів Тернопільського району, – автор однієї прижиттєвої («Казка про тебе». – Львів: Каменяр, 1972) і однієї посмертної («Граніт і полум'я». – Київ: Радянський письменник, 1977) збірок, які сам підготував і здав до друку. За часи незалежної України були надруковані ще дві книжки його поезій: «Зійшла в полях озимина» (Київ: Український письменник, 1994) з передмовою Левка Крупи та збірка дитячих творів

«Над Серетом» (Тернопіль: Астон, 1998), упорядкована Володимиром Хоמוю.

Автори споминів про Ярмуша – понад три десятки людей різного віку і чину – сукупно витворили з пам'яті портрет людини, котру знали, любили, цінували. У гурті тих людей є сестри Ярослава та Богдана, які бавили маленького Василька; є донька Мирослава, котру так недовго, на жаль, і так по-особливому щасливо бавив сам Ярмуш (доказ його батьківської любові у віршах, які вона повністю наводить у своєму спогаді). У числі авторів є родичі і знайомі, вчителі і краєзнавці, журналісти й літературознавці, священики й професори, видавці та редактори, є, зрештою, поети. Тривалість їхнього спілкування з В. Ярмушем була різною, а от враження залишилися однаково гарні й сильні. Та й чи могло бути інакше? Адже гарним поетом і сильною людиною був наш земляк, поет-шістдесятник (цей висновок проступає з дописів М. Крупи, Я. Гевка, Т. Савків та ін.), якому судилося коротке фізичне і творче життя, але віра у вічні істини зробила автора і його вірші безсмертними. Він живе у своїх дітях, онуках, книжках. Він по-особливому тепло оживає у спогадах сучасників, з якими нині маємо нагоду ознайомитись.

Зі сторінок книжки «сходить» писаної вроди і шляхетної постави брюнет з проникливим карим поглядом. Дуже повний, значною мірою психологічний портрет В. Ярмуша подає Ірина Брикайло – дружина композитора Юрія Брикайла, автора музики до багатьох поетичних текстів В. Ярмуша. «Василь, – пише вона, – був гарним, високим, струнким, не всі такі високі та стрункі. Мав великі гарні очі, коли усміхався, то очі сміялися, на лиці ямочки з'являлися. Здавалося, що і вуса сміються. Усмішку прикрашали рівенькі білі зуби. Білий колір лица з рум'янцем надавав йому вигляд аристократа. Його позитивна та добра енергетика притягувала до себе людей. Після спілкування з ним настрої підіймався, ставало легко, спокійно на душі» (с. 190-191). А Марія Крупа переконана – поетів «неповторний образ тримає у зоровій пам'яті кожен, хто його знав», бо Ярмуш «приваблював око не стільки своєю красою, як

внутрішнім благородством» (с. 202). Любов саме до цього чоловіка спонукала його майбутню дружину Марійку збентежити своїх рідних безапеляційною заявою: «Нехай один день, але буду Ярмушева!» (с. 202).

Перед очима читача (і зі світлин, і з розповідей очевидців) постає інтелігентний чоловік, який любив носити вишиванку, причому цей елемент гардеробу – його улюблений одяг і в свято, і в будень. Це, сказати б, позірний вияв його гармонійного існування у світі української традиції. Ярмуш, за Богданом Мельничуком, і навчальну сесію у Львові «тішив вишиванкою». Це був його спосіб плекання «українського цвіту» у давніх університетських коридорах (с. 270).

Красивий Ярмуш, згадує Б. Новосядлий, творив красу навколо себе: липи, які він зі своїми друзями викопав у лісі, прикрасили центр Острова, а «кілька з них навіть тепер, через півстоліття, у літню пору чарують острів'ян густим медовим ароматом» (с. 187). Це був його спосіб жити повно і прожити довго. А ще багато авторів спогаданого засвідчують любов В. Ярмуша до співу, уміння грати на музичних інструментах – на сцені, в колі родини чи друзів, і навіть у лікарняній палаті тубдиспансеру. Із замилюванням розповідають родичі й односельці, як він любив весілля, особливо вівати, (вони у 60-70-х роках минулого століття були неодмінною і чи не найдотепнішою частиною весільного дійства). Зі спогадів Ярмуш постає дуже живим і справжнім, як-от в епізоді, коли він запорожцем прийшов під весілля. Цей спогад засвідчує повагу не лише до чину запорожців (і незапрошених гостей господарі шанували, пригощаючи «весільним» – наїдками та напитками). Ярмуша ж запросили до кола музик, зупинили запальні танці й організували емоційне виконання його «Пісні про Острів» – «своєрідного ліричного гімну для його земляків», як пише Б. Новосядлий (с. 184). Прикметно, що на цьому весіллі був гостем ще один знаменитий острів'янин – заслужений артист України, актор Львівського академічного драматичного театру ім. Марії Заньковецької Богдан Антків.

У рецензованій збірці спогадів дуже цінними, на мою думку, є два листи Василя Колодія, редактора видавництва «Каменярь». Стислі за обсягом, вони неймовірно багаті інформативно. Так, з листа від 21.09.1971 р. довідуємося про те, що головний редактор видавництва Іван Сварник дуже трепетно і предметно турбувався здоров'ям В. Ярмуша: домовлявся про ліки у Львові і Мінську, дбав про місце для лікування молодого поета у Львівському тубдиспансері. Сам же В. Колодій, розуміючи життєву і творчу ситуацію Ярмуша, готовий був брати до роботи у видавництві навіть рукописні тексти поета. Особливо цікавий другий лист, датований 16.11.1971 р. Як виявляється, схвальну рецензію на рукопис першої Ярмушевої збірки написав Р. Лубківський, а назва її могла бути й іншою: автор вагався між назвами «Думи життя» чи «Казка про тебе», а редактор вважав можливим і якийсь третій варіант. За безперечно прихильного ставлення В. Колодія, прикметною (і показовою для тих часів!) є професійна редакторська його порада – додати поезії-«паровозики»: «Якщо додасте 10-12 гарних віршів, які мали б громадянське звучання, – все буде чудово» (с. 233). Зміст листа засвідчує – редактор справді дбав про молодого автора. Він виклопотав йому більший гонорар, аніж то було прийнято при виході першої книжки; надіслав поштовим переказом 420 крб., що становили 60 % усього гонорару за «Казку про тебе», зазначивши, що решту (40 %) автор отримає при виході книжки у світ. До слова, зі спогадів Володимира Барни читач довідається, що ціна одного примірника дебютної збірки становила 18 копійок.

Дуже щемною на появу збірки була реакція самого автора. Її за щоденниковим записом від 2.04.1972 р. наводить найкращий знавець архіву В. Ярмуша Ярослав Гевко: «Славця (старша сестра Ярмуша. – Л.В.)... привезла мою книжечку! Вже вийшов сигнальний примірник. Я тішуся нею, як мала дитина. Але, яка се книжечка? Се тоненький метелик, навіть соромно людям показувати, бо вони дійсно думали, що я книжку написав, а не оце мацьопство. Але се – книжечка, бігме! І яка б вона маленька не була – я читаю і перечитую її кілька разів на день, хоч

знаю напам'ять і без того всі вірші! А я так чекав на неї. І таки – дочекався!» (с. 239-240).

У книжці спогадів про Василя Ярмуша чимало передруків, які спогадами, власне, не є. Серед них найціннішими вважаємо матеріали, зібрані Казимиром Яремою, наукову розвідку Марії Крупи та передмову Левка Крупи. Пізнавальним є матеріал, запропонований Ярославом Гевком: він уміло розпорядився своїм знанням архіву поета, поєднавши його з власнимироздумами про схожість доль двох шістдесятників Василів – Симоненка і Ярмуша. «... Старший на п'ять років В. Симоненко був предтечею В. Ярмуша. І наш краєнин фактично заповнив нішу поета з Полтавщини. Він став живим продовженням його долі» (с. 238).

Цілковито зайвим, на наше переконання, є передрук виступу Д. Чубатої. Він не додає нічого нового про особу поета, не засвідчує й жодного особистого знайомства. А у післяслові (P.S.) ще й містить грубий фактичний недогляд – мовляв, матеріал про святкування 80-річчя (замість 60-річчя) з дня народження В. Ярмуша зберігається в альбомі «Просвіти» в Тернопільському обласному краєзнавчому музеї (див. с. 266).

Ще однією прикрою неточністю в рецензованому виданні є фотографія Миколи Николина-сина замість Миколи Николина-батька – журналіста, з яким товаришував і плідно співпрацював у «Розмаї» В. Ярмуш; їхня спільна світлина є у фотододатках. Сумно, що на час виходу книги обидва Николини уже відійшли у засвіти. Мій однокурсник М.М. Николин – кандидат педагогічних наук, учитель-філолог високої проби, людина неймовірної доброти і порядності, тонкий поціновувач слова, в тому числі й поетичного, мабуть, усміхається з небес на цю «плутанину». А я, попри відчутну прикрість, приймаю це як спосіб згадати добре ім'я обидвох – батька й сина.

Василь Ярмуш обертався у середовищі журналістів. Він і сам здобув цей фах у Франковому, за його ж словами, університеті ціною неймовірних зусиль, насамперед фізичних. Тому спогади колег-журналістів – чи не

найцікавіший блок у книжці споминів про Василя Ярмуша. Олександр Астаф'єв, Тетяна Савків, Євген Безкоровайний, Володимир Барна, Богдан Новосядлий, Олег Глубіш, Ярослав Гевко, Михайло Ониськів – автори тих спогадів. Їхні спомини різні за обсягом, змістом, стилем і навіть розумінням мистецької ваги поета Василя Ярмуша: «Він не був аж надто талановитим чи винятковим» (М. Ониськів); «обдарований поет-самородок» (О. Астаф'єв); «незабутній Поет, який залишив після себе українцям і Україні воістину безсмертні поезії» (Т. Савків) та ін. Більшість журналістів згадують участь поета-початківця у «Сонячних кларнетах» при «Ровеснику» та акцентують його роботу у «Розмаї» при тодішній районній газеті «Шляхом Ілліча», оцінюючи її в шкалі від «людяно і тепло» до «професійно та блискуче».

Ми уже згадували ґрунтовний матеріал, поданий до книги спогадів краєзнавцем Казимиром Яремою. Він, разом з добіркою спогадів і роздумів Ярослава Гевка, справді найсинтетичніший: багатий цитуванням поезій, спробами їх літературознавчого аналізу, покликаннями на спогади, спостереження і висновки інших авторів, що писали про талановитого поета з Острова. Відчувається досвідтворця літературно-публіцистичної повісті «Життя, мов спалах зорі», присвяченої життєвому та творчому шляху В. Ярмуша.

Особливістю сприйняття мемуарного жанру є об'єктивна присутність/згадка у різних контекстах не лише центральної постаті спогадів (у нашому випадку – Василя Ярмуша), але й сили-силенної інших людей, тією чи тією мірою дотичних до різних ситуацій, згаданих авторами дописів. Такою вважаю розповідь Олега Смоляка про втрату власного (ще й підписаного автором!) примірника «Казки про тебе» – він позичив її Я. Павулякові, як виявилось – на вічне віддання. Для мене ж у рецензованій книжці такими стали згадані професори Роман Гром'як, Іван Денисюк, Іван Дорошенко, Орися Пришляк-Єрмак, Борис Демків, і особливо – Ярослав Кушак. Племінниця поета, учителька за фахом Оксана Кернична власні дуже теплі спогади оздобила доволі просторими цитаціями зі щоденника Василя Ярмуша. І запис від 31.12.1971 р. та 15.12.1972 р. засвідчив мені, що мій

вуйко Ярослав Федорович Кущак (брат моєї матері по батьківській і материнській лінії) був добрим знайомим Василя Ярмуша: «12 жовтня, на 29 році життя в селі Залужжя під Збаражем трагічно обірвалося життя молодого поета, щирої душі людини – Ярослава Кущака. А ще зовсім недавно він відвідував мене у лікарні... Для мене це важкий удар...» (с. 40). Такі сюрпризи своєрідно винагороджують кропітку працю рецензента.

Ім'я мого дядька у цьому записі В. Ярмуша сусідить цілим гроном яскравих представників літературної Тернопільщини кінця 60-х – початку 70-х років минулого століття – Степан Будний, Григорій Баран (Радосівський), Борис Демків, Іванна Блажкевич та ін., що засвідчують активне спілкування Василя Ярмуша зі своїми старшими та молодшими сучасниками, творцями українського літературного процесу; фіксують знання і розуміння їхньої творчості.

Як ми уже згадували, до створення портрета поета і громадянина долучилися своїми спогадами понад три десятки людей. Усі вони одностайні в тому, що: 1) Василь Ярмуш був обдарованим поетом; 2) на його громадянську позицію – любов до України, повага до рідного слова, плекання національних традицій – не вплинуло ані фізичне каліцтво (спричинене службою в радянській армії), ані моральний терор всюдисущого КДБ. Зболений тілом, приречений на невідворотне згасання, Василь Ярмуш (якого мати мріяла бачити священиком) жив за апостольською настановою «Духа не угашайте!». Його дух витає і нині, мотивуючи кожного спраглою справедливості й руху, а зокрема й особливо – творчого.

Усі автори спогадів прислужилися добрій справі: вони писали про свого земляка і сучасника, а витворили своєрідну мозаїку доби, в якій Ярмушеві судилося бути сином свого роду й народу, та поетом, що пам'ятав і примножував славу України.

На завершення зауважу, що головний упорядник видання подбав не лише про змістове наповнення книжки споминів, але й продумав її зовнішній дизайн. Книжка, перо і

поет у вишиванці привертають увагу читача, «зазиваючи» довідатися більше. В «Осінньому етюді» В. Ярмуша є рядки:

Деревам осінь золотить верхи,

А людям час карбує сріблом скроні.

У вересні 2020 поетові виповнилося б 80 років: час не встиг посріблити поетові скроні. Він прийде до нас знов молодим, і найкращий спосіб привітатися з ювіляром – перечитати його вірші, а ще книжку «Василь Ярмуш у споминах».

Микола Зимомря, проф. (Дрогобич)

Микола Ткачук, проф. (Тернопіль)

DOI 10.25128/2617-3427 19.51.13

Засади функціонування реальності крізь призму постпостмодерністської прози

(Дроздовський Д.І. Проблемно-тематичні комплекси й філософсько-естетичні параметри британського постпостмодерністського роману: монографія. 464 с.)

Рецензована монографія заслуговує докладного розгляду. Передусім тому, що вона має свої теоретичні й практичні гідності, розвиває корпус теоретичних ідей, які проливають світло на розвиток постпостмодернізму в британському романі. Її написав вчений-літературознавець із конкретним досвідом. Кандидат філологічних наук Дмитро Дроздовський встиг добре зарекомендувати себе, власне, як зрілий дослідник, науковий співробітник відділу західних та слов'янських літератур Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Сказати б відразу: студія «Проблемно-тематичні комплекси й філософсько-естетичні параметри британського постпостмодерністського роману» – концептуально завершений проект. Об'єкт дослідження зримо окреслений; на його сторінках постає літературний процес (романістика) в одній із провідних європейських літератур – Великої Британії. Дослідник загалом

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА	3
СВІТЛАНА БОРОДИЦА	
ІСТОРИОСОФСЬКИЙ КОД В ІСТОРИЧНІЙ ПОВІСТІ «ШЕСТИКРИЛЕЦЬ»	
КАТРИ ГРИНЕВИЧЕВОЇ	3
ЛЕСЯ ВАШКІВ	
РИСИ ТВОРЧОГО ПОРТРЕТА ЛЕСІ УКРАЇНКИ-ДРАМАТУРГА	14
М.П. ГНІЗДИЦЬКА	
ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА КРИЗЬ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ	
ЮРІЯ КОСАЧА В ЕСЕ «НА ВАРТІ НАЦІЇ»	35
НАТАЛІЯ КАРАЧ	
ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНА РЕЦЕПЦІЯ ПРОЗИ ІРИНИ ВІЛЬДЕ	51
Р.А. КОХАН	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА РАДОСТІ В СУЧАСНІЙ ПРОЗИ	
ПРОДІТЕЙ: ПОЕТОЛОГІЧНА ПЕРСПЕКТИВА	65
О.П. КУЦА	
ТВОРЧІСТЬ Т. ШЕВЧЕНКА У ДРАГОМАНІВСЬКІЙ ПРОГРАМІ «НОВОГО	
ВИДУ» УКРАЇНСТВА	77
ЛАРИСА КУЦА	
СИНТЕЗ ДУШЕВНОГО І ПЕЙЗАЖНОГО «ПЛЕНЕРИЗМУ» У ЗБІРЦІ ІВАНА	
ФРАНКА «ІЗ ДНІВ ЖУРБИ»	94
ІРИНА РОЗДОЛЬСЬКА	
СТРИЛЕЦЬКИЙ ШЕВЧЕНКОЗНАВЧИЙ МЕМОРАТ: ЖАНРОВІ ТА ГЕНЕРАЦІЙНІ	
ОСОБЛИВОСТІ	107
ТЕТЯНА СКУРАТКО	
ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИКИ ПОЕМИ І. ДРАЧА «ЛЕОНАРДО ДА ВІНЧІ»	122

ОЛЕКСАНДР ТКАЧУК

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАРАТИВНИХ ТЕХНІК У МАЛІЙ ПРОЗІ НАТАЛІ
КОБРИНСЬКОЇ 133

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ 146

МАРІЯ ДАНИЛЕВИЧ

ПАВЛО ГРАБОВСЬКИЙ ПРО РОСІЙСЬКОМОВНІ ПЕРЕКЛАДИ ТВОРІВ
ШЕВЧЕНКА: ДЕТЕРМІНАНТИ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ДІЙ 146

РЕЦЕНЗІЇ 160

ЛЕСЯ ВАШКІВ

«Я НЕ ДІЙШОВ ДО ВЕСНЯНОГО САДУ...» 160

МИКОЛА ЗИМОМРЯ, МИКОЛА ТКАЧУК

ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕАЛЬНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ
ПОСТПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ 167

Періодичне видання – виходить двічі на рік

Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство: Збірник наукових праць / За ред. д.ф.н. Ткачука М.П. – Тернопіль: ТНПУ, 2019. – Вип. 51. –187 с.

Науковий редактор – Микола Платонович Ткачук
Технічний редактор – О.М.Ткачук

Здано до складання 9.12. 2019. Підписано до друку 12 12.
2019.

Формат 60×90 / 8. Папір офсетний. Гарнітура академічна.
Ум. друк. арк. 36 Тираж 300

Редакційно-видавничий відділ Тернопільського
національного педагогічного університету імені Володимира
Гнатюка

46004, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2, ауд. 81.